

Fortíð heldur enn samtið

Mótvægis hinum Norðanlondunum er føroyska mentanin ógvuliga afturlitandi, vit brúka ikki í sama mun orku og pengar til nútíðarmentan sum til fornmentan – og virðingin er hareftir. Tær triggjar Sara, Tiia og Kristiina halda, at tað speglast aftur í bókmentunum.

– Vit siggja til dømis, at svenskar bókmentir víðgera trupulleikar og vandamál, sum eru uppi í tíðini. Nógvar bókur verða skrivaðar um incest, anorexia, víðurskipti millum kvinnu og mann, samleikatrupulleikar og tær eru í ógvuliga stóran mun individsentreraðar. So er ikki við føroyskum bókmentum, har er tað meiri søgan og umhvørvið í søguni sum er tað berandi, sigur Tiia.

– Tað er eitt sindur torført at halda seg nýkritisist til eitt føroyskt verk. Vit skulu alla tíðina hava fyrri eyga, at hesi fólkini í skaldsøguni búgva har og har og eru so og so, bygdin fær kanska eitt annað navn, men fólk kenna hana aftur. Tí er tað trupult at lesa slíkar bókmentir sum sjálvstøðug verk. Har er „Lívsins summar“ eftir Oddvør Johansen eitt gott dømi. Vit hövdu heilt aðrar tankar um til dømis bankastjóran Fuglesang, enn tað sum veruliga fór fram, og har fóru vit heilt av leið í okkara gítungum, sigur Sara.

– Tað er í grundini lögð, at føroyskar bókmentir ikki víðgera samtíðartrupulleikar. Men tað skilji eg kortini, tí samfelagið er so lítið og tað er trupult at finna stíðir í virðiskiftum. Tað er ringt at skriva um stórar persónligar trupulleikar, tá ið øll vita hvør tú ert. Persónliga haldi eg, at tað er meiri á hugavert at lesa bókmentir, sum taka vandamál í samtíðini upp heldur enn at lesa bókmentir, sum eru afturlitandi og tí ofta idylliskar myndir, sigur Tiia.

– Í eldri føroyskum bókmentum eru nógvar lýsingar av fiskivinnusamfelagnum, glaðum og spælandi børnum, og myndin tú situr eftir við er eitt sindur idyllisk. Men fyrri meg, sum búgvi í Keypmannahavn, eru Føroyar idylliskar. Meðan vit hava verið í Føroyum er ein smágenta mynd í Brøndbystrand – hon seldi lutaseðlar í økinum, hon búði. Samstundis seldi ein smágenta lutaseðlar í økinum, har eg gisti í Havn og tað nam veruliga við meg, at hon uttan víðari kundi fara inn til grannar og onnur uttan at hugsa størvegis um tryggjeikan. Tað hevur ávirkað okkum nóg, sigur Sara.

– Møguliga verða trupulleikar í samtíðini viðgjördir í einum lítillum bóli, í familjuni og millum vinir heldur enn í bókmentum, og tí koma teir ikki út til almennings, sigur Kristiina.

– Kanska eru eingir trupulleikar í Føroyum, sum er verdir at víðgera í skaldsligum formi. Hinvegin er tað ikki uppgávan hjá bók-

mentunum, men eg haldi kortini, at tað er av týðningi, at bókmentir víðgera samtíðina. Kanska er tað eitt slag av veruleikaflygging, tá ið bókmentirnar bara kaga aftur í tíðina, tá ið alt var so gott. Møguliga víðgera føroyingar trupulleikar á annan hátt enn í bókmentum. Men spurningurin er, hvussu leingi bókmentirnar kunnu halda á at víðgera fortíðina, sigur Tiia.

– Veruleikin hjá føroyingum er kanska øðrvísi enn okkara. Hinvegin haldi eg eisini, at tað er ein dygd í sjálvum sær, at man er blúgvinn og afturhaldin, og at bókmentirnar ikki gerast so persónligar. Danskar bókmentir eru ov persónligar og als ikki merktar av blúna. Sjálvandi er tað undirhaldandi at lesa persónligar bókmentir, men alt nýst ikki at verða penslað út. Danski frásøghatturin er ógvuliga opinskáraður og persónligur. Høvundarnir eru ikki langt burtur frá eggersónum í skaldskapinum. Føroyskir høvundarar hava eina heilt aðra frásøgu til tað teir skriva, sigur Sara.

– Tað er av týðningi at víðurskipti ikki verða forfinað við at okkurt verður tætt burtur. Bókmentir skulu ikki lýsa sannleikan. Tær eru fyrst og fremst estetikur saman við einum bókshapi til lesararnar. Evt. nýst ikki at vera ein trupulleiki, sum verður viðgjörður, men tað má vera eitthvørt, sum sigur nakað ella sum tú hevur tørv á at siga. Nógvir høvundarar skriva reina fiksjón bara tí teir hava tørv á og hug til at fortelja, sigur Tiia.

– Tað er eingin meining við at skriva um tú ikki hevur eitthvørt tú hevur hug at siga. Estlendskar bókmentir víðgera nóg ymisk vandamál, nóg er skrivað um víðurskipti millum Estland og Russland, men eisini persónligir trupulleikar við happing og øðrum verða viðgjördir í bókmentum. Fyrr vóru ávís evni ikki loyvd í estlenskum bókmentum, men í dag er alt loyvt, sigur Kristiina.

Ítrótt heldur enn mentan

Sara, Kristiina og Tiia hava lagt til merkis, at ítróttin verður væl stuðlað í Føroyum, og at hon eigur fleiri talsmenn enn mentanin.

– Tað almenna í Estlandi stuðlar mentanini við nógva pengum. Nógvar bókmentir verða gívnar út og hevur tú nóg mikið av pengum, kanst tú geva út sjálvar. Serliga í Føroyum, sum er eitt so lítið land, er tað av týðningi, at mentan og list verða stuðlað, tí markaðurin er so lítill. Kanska hongur tað saman við tíð, umstøðum og figgarkørmum, at tað seinni árinu eru komnir fleiri lyrikarar heldur enn prosaistar, sigur Kristiina.

– Tað sum undrar meg í Føroyum er, at ítróttin verður so væl stuðlað meðan mentanin ikki verður. Men tað kenni eg aftur úr Finnlandi, har stórar ítróttarhøll-

ir verða bygdar meðan mentanin kemur í aðru røð. Tað verður ikki fílað sum ein góð lögja at brúka pengar uppá mentan, tí tað gevur ofta ikki pengar av sær, sigur Tiia.

– Nógvir hendir á mentanarpolitiska økinum í Danmark, men byggilistin til dømis er efturbátur. At nógvir pengar verða brúktir til mentanina í Danmark hevur ført við sær, at ungir rithøvundarar hava fingið umstøður at skriva og geva út, og í 90-unum er ørgrynna av høvundum komnir sær fram. Vit hava fingið ein rithøvundaskúla, sum hevur klakt nógvar nýggjar høvundarar, og serliga teir ungu høvundarnir verða stuðlaðir. Statens Kulturfond veitir fleiri og fleiri upphæddir til høvundarar, serliga ungir. Verða bókmentir stuðlaðar fara tær at fenna tær yvir eitt breiðari øki, soleiðis at pláss verður fyrri fleiri tekstsløgum. Bókmentirnar hövdu heilt síkkurt verðið mentar um tær ráddu yvir fleiri pengum og so hövdu fleiri nútíðarbókmentir verðið skrivaðar, sigur Sara.

– Nýggjari svenskar bókmentir eru eisini ógvuliga sjálvveisuguligar. Og tað er ikki altíð so hugavert, tá ið tað verður so persónligt. Tað er stórum munur millum nýggjari svenskar bókmentir og nýggjari føroyskar, sigur Tiia.

– Í føroyskum bókmentum hevur náttúran ein stóran leiklut, somuleiðis fólkatrúgvinn, sum als ikki er til í donskum bókmentum, sigur Sara.

– Føroyska náttúran er rættiliga avgerandi, eisini í øðrum gerðarmálum og víðurskiptum, sigur Kristiina.

– Eg trúgvi, at føroyskir høvundarar kenna sína egna bókmentasøgu nóg betri enn aðrir norðurlendingar kenna til sína. Føroyski skaldskapurin byggir á somu tradisjón, meðan ein høvundari úr onkrum øðrum Norðanlandi kann skriva eina bók uttan at kenna til bókmentirnar og tradisjónina í viðkomandi landi. Tí er eisini lættari hjá einum føroyskum høvundari at gera tilvísingar til føroyskar bókmentir. Eitt slag av millumtekstasambandi, har teir ungu høvundarnir tilvitað ella ikki byggja víðari á tað sum er skrivað. Men tað kann eisini av somu grund vera ringt at bróta burtur úr tradisjónini, sigur Tiia.

Tilknytið millum Føroyar og Danmark ósunt

Á skeiðnum hevur eisini verið høvi at hoyra fyrrlestur um føroyska søgu, samfelagið og náttúru.

– Vit danir á liðnum sota bara og biðaðu, til lærarin fór at tosa um Jóannes Eidesgaard, fólkatingsmann. Eg skilji á lagnum, at føroyingar hava fingið eina avtalu við Danmark, sum tit eru nøgd við. Vit hava tosað nógva um víðurskipti millum Føroyar og Danmark í familjuni, har eg búgvi. Sjálvandi er tað ósunt fyrri

Føroyar at vera bundnar so tætt at Danmark, besta loysnin má vera, at danir blanda seg so lítið sum móguligt í føroysk víðurskipti. Tað lögna og samstundis stuttliga við at vera her uppi er at siggja, hvussu knýtt føroyingar eru til Danmark. Aðrenn kreppuna og bankamálið hoyrdu vit lítið og einki um Føroyar í donsku fjølmiðlunum, men síðani bankakanningin varð almannakunngjørd hava Føroyar verið umrøddar í sjónvarpstíðindunum hvønn dag. Eg haldi tað hevur verið ógvuliga spennandi at fylgja við. Um Føroyar skulu loysa frá Danmark? Tað mugu tit sjálvi um, sigur Sara flennandi.

– Mimi Jacobsen hevur sagt „Hvad skal vi med de skide øer“, men í roynd og veru trúgvi eg, at tað verður ein missur fyrri Danmark um Føroyar loysa. Mentunarlíga trúgvi eg, at vit fáa nógva burtur úr ríkisfelagskapinum. Eg havi lisið nakrar greinir í donskum bløðum um, hvat vit missa, tá ið tit loysa, og har trúgvi eg, at vit serliga fara at sakna høga stöðið í málningalistini og bókmentunum. Vit taka jú eitt sindur av tykkara fjøllum, havi, fuglum til okkum, tí í Danmark er alt so „søtt“. Hiðani fáa vit eitt slag av harðlyndi í náttúruni, sum vit ikki hava í okkara.

– Vit á danska liðnum

halda, at Jóannes Eidesgaard er ein hetja, tí hann hevur eitt harðlyndi og eina styrkju í mun til donsku fólkatingsliminir. Ein dagin fóru vit út í Hornabø á pilgrimsferð at hyggja at húsum, hann býr í. Tað er sjálvandi í spólni, men vit halda tað er áhugavert at eygleiða ein politikara, sum gongur sína egna leið og sum heldur fast við sína sannføring. Hann er ikki væl umtóktur millum danskar politikarar, men vit hava gjørt hann til eina útgávu av Che Guevara, sigur Sara.

Fróðskaparsetur Føroya:

Summarskeið í føroyskum

Teir 26 næmingarnir á summerskeiðnum koma úr øllum Norðanlondunum umframt Estlandi. Mynd: Álvur Haraldsen

Í hesum døgum er skeið á Føroyamálsdeildini á Fróðskaparsetri Føroya í føroyskum máli og bókmentum fyrri studentar úr hinum norðurlondunum. Tilsaman eru 26 studentar á skeiðnum.

Frálæran í máli fer fram í tveimum bólkum, – ein bólkur er fyrri byrjarar, og ein fyrri lesandi, ið hava kunneika til føroyskt framanundan. Málsligi parturin umfatar málæru, gjøgnumgongd av tekstum og royndir.

Í bókmentaliga partinum verður eitt úrval av

tekstum eftir nútíðans føroyskar høvundarar lisið – frá Williami Heinesen til í dag. Umframt verður undirvíst í kvæðum og dansi.

Fyrrlestur eru eisini um føroyska náttúru, søgu og samfelagslívið.

Lærarar á norðurlandska skeiðnum eru Anfinnur Johansen, mag. art., Jógvani í Lon Jacobsen, mag. art., Eivind Weyhe, mag. art., Hans Pauli Strøm, samfelagsfrøðingur, Hjalmar Petersen, mag. art., Jákup Thorsteinsson, dr. phil., Lena Reinert, stud. mag., Lis Mortensen, náttúru-

frøðingur, Malan Marnersdóttir, ph.d., og Turið Sigurdardóttir, mag. art. og skeiðleiðari.

Tey luttakandi á skeiðnum hava eisini havt høvi at vitja á forminnissøvnunum, og útferðir hava verið gjørdar.

Norðurlandaradeið hevur tikið stig til skeiðið og figgjar tað. Tað verður hildið annað hvørt ár og hetta er nýggjunda skeiðið. Skeiðið byrjaði 27. mai og endar friggjadagin, 19. juni við roynd.